

**FYLKESMANNEN I HEDMARK
MILJØVERNDELINGEN**

LANDBRUKSKONTROLLEN 1987

Rapport nr 16

1988

av

Tore Haugen

**NB: Dette er et skannet og OCR-behandlet dokument.
Teksten er derfor ikke korrekturlest og rettet.
Det er bildet av teksten som er korrekt, ikke den kopierbare
teksten.**

FORORD

I medhold av forurensningsloven er det gitt forskrifter om silopressaft og forskrifter om lagring og spredning av husdyrgjødsel. Fylkesmannen fører tilsyn med at forskriftene følges.

Årets kontroll er utført av Ole Sigvart Dahlen og Tore Haugen. Ansvarlig for kontrollen i høst var Helge Bryhni. Rapporten er skrevet av Tore Haugen. Ola Gillund i Miljøverndepartementet har vært til stor hjelp ved gjennomføringen av kontrollen.

Kontrollen er utført i samarbeid med landbruksmyndighetene. Miljøvern-avdelingen vil rette en takk til landbrukskontorene som har stilt personell disponibelt i forbindelse med kontrollen i kommunene.

Hamar, januar 1988

Ola Skjølaas

INNHALDSFORTEGNELSE

1. Sammendrag og konklusjon	Side	1
2. Innledning	"	2
3. Kontrollopplegg - metodikk	"	3
4. Virkemidler	"	5
5. Resultater	"	6
5.1 Oversikt over kontrollen	"	6
5.2 Silokontrollen	"	8
5.3 Gjødselkontrollen	"	9
5.4 Etterkontrollarbeidet	"	12
5.5 Påleggsbrev	"	13
6. Diskusjon	"	14
7. Det videre arbeidet	"	17
8. Litteraturhenvisning	"	18
Vedlegg: Kontrollskjema for silo- og gjødselkontrollen		

1. SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER

I 1987 har landbrukskontrollen først og fremst konsentrert seg om kommunene på Hedemarken (Stange, Vang, Løten og Ringsaker), men det har også vært systematisk kontroll i Nord-Østerdalen (Tynset og Tolga).

Årets kontroll bekrefter en tendens som har vist seg gjeldende de 2-3 siste årene: Etter et avtagende antall siloutslipp fram til 1984, har det senere vært en utflating og stigende antall utslipp fra siloanleggene. I 1987 ble det også utført kontroll av gjødselanlegg samtidig med silokontrollen. Dominerende utslippsårsak fra gjødselkjellere er utett port.

Samtlige bruk med feil ved anlegget har fått tilsendt en befarringsrapport og mange av disse igjen har fått skriftlig pålegg om nødvendige tiltak.

I 1987 er det kontrollert 113 siloanlegg og 123 gjødselanlegg (se tabell 1 og 2). Kontrollen avslørte at mange siloutslipp har sammenheng med driftsfeil ved anleggene og mangelfull oppfølging fra eiernes side. I slutten av oktober og begynnelsen av november ble det i år utført en kontroll av gjødselkjellere i kommunene Løten og Stange. Alle kontrollerte bruk hadde svineproduksjon som driftsform. Det har ikke vært utført systematisk kontroll av bruk med svineproduksjon før og undersøkelsen viste at 23 av 25 bruk hadde mangler. Det ble ikke utført noen systematisk etterkontroll ved årets landbrukskontroll fra fylkesmannens side. Bare de bruk som er registrert i forbindelse med vassdragskontrollen er blitt etterkontrollert.

Landbrukskontorene derimot har vært på befaring hos en del bruk hvor fylkesmannen tidligere har gitt pålegg. For å unngå dobbeltregistrering har ikke fylkesmannen kontrollert disse brukene. Resultatet fra denne etterkontrollen er ikke oppmuntrende. Ca 60% har ikke utført pålagte tiltak innen fristens utløp.

Det er kommet inn 12 saker til miljøvern avdelingen angående klage på landbruksforurensninger. Klagene er kommet fra helseråd, teknisk etat i kommunene, enkeltpersoner og organisasjoner.

2. INNLEDNING

Forurensningene fra landbruket har bare økt de siste 10-15 årene, både fra punktutslipp (silo, gjødselkjellere og halmlutingsanlegg) og ved arealavrenning. Det er flere årsaker til denne økningen. Noen av årsakene er øket silolegging, husdyrgjødsel har fått bløtere konsistens, øket bruk av kunstgjødsel, erosjon og utvasking fra de åpne åkerarealene. Strukturendringene som har foregått i landbruket har ført til at forurensningene fra landbruket har økt kraftig og landbruket er i dag en hovedforurensner i mange vassdrag.

Når det gjelder punktkilder i landbruket, som denne rapporten omhandler, er det fastsatt egne forskrifter for både silopressaft og lagring og spredning av husdyrgjødsel. Fylkesmannen er tillagt tilsyn med at forskriftene følges.

Beregnet fosforavrenning fra gjødselkjellere etter at tilbakeholdelse i jord er vurdert er fra Hedemarken 10 tonn/år, fra silo 2,2 tonn/år og fra melkerom 0,13 tonn (1). Omtrent 50% av dette når Mjøsa (1984-verdier). For silopressaft er det innholdet av organisk stoff som skaper de største forurensningsfarene. Ved nedbrytningen av det organiske stoffet kreves store mengder oksygen som tas fra vannet. Dette kan medføre oksygensvikt og fare for livet i vannet. Som eksempel kan nevnes at voksen fisk vil dø hvis ikke oksygeninnholdet tilsvarer en fortykning av silopressafta på minst 10 000 ganger.

Husdyrgjødsel inneholder blant annet store mengder fosfor (ca 1 kg P pr. tonn for godt lagret gjødsel). Fosfor er begrensende faktor for plantevekst i ferskvann og kan føre til uønsket plantevekst. Dette kan gjøre resipienten uegnet for fiske/bading/rekreasjon/drikkevannskilde.

3. KONTROLLOPPLEGG - METODIKK

I årene 1976, 1977 og 1978 ble landbrukskontrollen lagt opp med stikkprøvekontroller i hele fylket. Fra 1979 ble kontrollen mere systematisk og opplegget ble endret ved at en nå tok utgangspunkt i vassdragene (elver, bekker, grøfter) og på den måten arbeidet seg fram til gårdsbruk hvor man antok det ble foretatt utslipp (vassdragsmetoden). Denne metoden er også fulgt i 1987. Det finnes også andre metoder man kan bruke og her følger en kort oppsummering av disse:

1. Utvalg av prioriterte områder.

Her konsentreres kontrollen blant de bruk som ligger i nedbørsfeltet til sterkt belastede resipienter og resipienter med brukerkonflikter. Metoden gir lik behandling av alle brukene i samme område, men metoden har begrenset effekt utenfor kontrollerte områder.

2. Stikkprøvekontroll.

Her kan man nå over et større geografisk område med samme arbeidsinnsats, men ulempen er at en del av de store forurensere går fri. Dette kan oppveies ved at det ryktes at kontrolløren er i nabolaget, med tilsvarende preventiv effekt.

3. Vassdragsmetoden.

Metoden går ut på å følge vassdrag og påvise utslipp, og prøve å finne kilden (gårdsbruket). Metoden har vist seg effektiv i mindre bekker og grøfter, men i større vassdrag og vassdrag som er svært belastet kan det være vanskelig å spore opp utslippet.

Vassdragsbefaring er den metoden som benyttes mest i de forskjellige fylkene og anbefales der den egner seg. I år med spesielt høgt eller ekstremt lav vannføring er ikke metoden så effektiv, likeså i områder med utstrakt system av lukkede grøfter.

4. Kontroll på grunn av klager.

En del av kontrollen blir ofte utført på grunnlag av klager fra f.eks. nabo, helseråd, brukere av vassdrag o.l.

En kombinasjon av disse metodene vil som regel gi det beste resultatet.

Lekkasjer og utslipp fra silooppamlingsanlegg er ikke bare avhengig av teknisk standard på anlegget. For å unngå utslipp kreves stor grad av påpasselighet fra brukerens sid. Kontrollvirksomheten fører til økt påpasselighet, og områder hvor det har vært drevet kontroll før bør derfor følges opp med jevne mellomrom.

Etter at feltarbeidet er utført blir forholdet ved hvert enkelt bruk behandlet på kontoret. Befaringsrapport blir sendt ut og brukeren blir gitt mulighet til å komme med sine egne kommentarer til rapporten. Rapporten vil sammen med eierens bemerkninger danne grunnlag for nødvendig pålegg, som blir sendt ut så raskt som mulig. Dette opplegget er fulgt i 1983-1987.

Den enkelte brukers holdning til fylkesmannens kontrollarbeide er forskjellig i forskjellige deler av fylket. I vassdrag med klare interessemotsetninger (rekreasjon og fiske contra jordbruk) møter man ofte forståelse for arbeidet. Det samme merkes også i områder hvor det er blitt gitt mye informasjon om landbruksforurensninger. Ellers virker det som om forståelsen for arbeidet generelt sett avtar med økende avstand fra Mjøsa.

Klagesaker

Hvert år kommer det inn en del klager over forurensning fra landbruk. Klagene kommer fra ulike hold (enkeltpersoner, teknisk etat i kommunen, helseråd, organisasjon) og de har nesten alltid vært begrunnet. Sakene gjelder som regel forurensning som generer nabo-eiendom eller forurensning av drikkevann/fiskevann. For at det skal gå klart fram at silo- og gjødsselforskriftene tas alvorlig er det viktig at slike saker følges godt opp, og dette er forsøkt gjort ved kontrollen i Hedmark.

4. VIRKEMIDLER

Holdningsskapende arbeid

Fylkesmannens kontrollfunksjon vil aldri bli et effektivt overvåkingssystem alene gjennom den årlige silokontrollen. Det går gjennomsnittlig lang tid mellom hver gang et bruk blir kontrollert og det er derfor viktig hva som skjer i den mellomliggende perioden. Her er man i høy grad avhengig av den enkelte brukers innstilling til problemene. Det holdningsskapende arbeidet ser ut til å bli spesielt viktig nå da driftsslurv ser ut til å bli en stadig større utslippsårsak, og driftsfeil kan mest effektivt reduseres ved holdingsendring hos bruker.

Det bør samtidig spesielt opplyses om pressaftas og husdyrgjødselas gjødselverdi ved forsvarlig disponering og hvilke effekter det har ved utslipp i vassdrag.

De andre virkemidlene fylkesmannen (i samråd med landbruksmyndighetene) bruker og har til rådighet er:

- Informasjon, veiledning og planlegging.
- Lån, tilskudd.
- Skriftlige pålegg
- Forurensningsgebyr.
- Anmeldelse til politiet.

5. RESULTATER

I løpet av sesongen 1987 ble det utført 123 anleggskontroller av gjødselkjellere og 113 kontroller av siloanlegg. Resultatene er delt inn etter kommuner og i områdene Nord-Østerdalen og Hedemarken. Se tabell 1 og 2. Det viser seg at det er prosentvis flere utslipp fra siloanlegg i Nord-Østerdalen enn på Hedemarken (henholdsvis 21 og 14,5 prosent). Samme forholdet gjelder for utslipp fra gjødselkjellere (16 og 13 prosent).

5.1 Oversikt over kontrollvirksomheten.

Tabell 1. Resultater fra kontrollen på Hedemarken

	RINGSAKER	VANG	LØTEN	STANGE	TILSAMMEN
Tot.antall bruk m/silo	375	20	63	50	508
Tot.antall bruk m/husdyr	622	84	155	255	1118
Kontrollerte bruk i 1987 (Anleggskontroll)	56	7	9	18	90
Kontrollerte bruk i 1987 (Vassdragskontroll)	260	16	35	49	361
Bruk med utslipp fra silo (i % av kontrollerte bruk fra anleggskontrollen)	53	57	76	53	55
Bruk med utslipp fra silo (i % av kontrollerte bruk fra vassdragskontrollen)	11,5	31	20	19	14,5
Bruk med utslipp fra gj. kjeller (i % av kontrollerte bruk ut fra anleggskon- trollen)	46	42	66	55	51
Bruk med utslipp fra gj. kjeller (i % av kontrollerte bruk ut fra vassdragskon- trollen.	10	19	17	20	13

Tabell 2. Resultater fra kontrollen i Nord-Østerdalen

	TYNSET	TOLGA	TILSAMMEN
Tot.antall bruk m/silo	300	190	490
Tot.antall bruk m/husdyr	319	197	516
Kontrollerte bruk i 1987 (Anleggskontroll)	9	24	33
Kontrollerte bruk i 1987 (Vassdragskontroll)	28	58	86
Bruk med utslipp fra silo (i % av kontrollerte bruk fra anleggskontrollen)	33	62	54
Bruk med utslipp fra silo (i % av kontrollerte bruk fra vassdragskontrollen)	11	26	21
Bruk med utslipp fra gj. kjeller (i % av kontrollerte bruk ut fra anleggskon- trollen)	55	38	42
Bruk med utslipp fra gj. kjeller (i % av kontrollerte bruk ut fra vassdragskon- trollen.	18	15	16

5.2. Silokontrollen

Årsakene til utslipp fra siloanleggene på Hedemarken og i Nord-Østerdalen) er framstilt i tabell 3.

Tabell 3. Årsak til siloutslipp ved kontrollen i 1987.

	i prosent av anlegg m/feil	
	Hedemarken	Nord-Østerdal
	(Grunnlag 50 bruk)	(Grunnlag 18 bruk)
Lekkasje fra silo (vegg, bunn, luke)	37	25
Lekkasje fra pumpekum	20	11
Lekkasje fra tankvogn	4	11
Lekkasje i rør fra silo	4	-
Lekkasje fra gjødselkjeller	10	-
<u>Drift</u>		
a) Mangler oppsamlingsanlegg/ direkte utslipp	12	15
b) Pumpekum rent over	6	7
c) Tangkvogn rent over	2	5
d) Pumpefeil	11	4

Lekkasjer fra anlegget er hovedårsak til utslipp i 1987, men dårlig driftsoppfølging utgjør en stadig større andel. (se fig. 2 og fig. 3 for mere om utslippsårsaker). Utslipp fra pumpekummer, både ved lekkasje og ved at kummen har rent over, er også en hovedkilde til utslipp fra siloanleggene. Pumpekummer og avløpsrør i betong bør skiftes ut med materiale i plast for å oppnå varig tetthet.

Disponeringsmåte for pressaft

På alle brukene ble disponeringsmåten for pressaft registrert. Den vises i tabell 4.

Tabell 4. Disponeringsmåte for silosaft på Hedemarken og Nord-Østerdalen i 1987.

	i % av antall bruk m/silo	
	Hedemarken	Nord-Østerdal
Ledet over til gjødselkjeller	63	63
Spredning på dyrket mark med tankvogn/flyttbar spreder	14	32
Infiltrasjon/direkte utslipp	13	17

For begge områdene er det oppbevaring av pressaft i gjødsellager som dominerer. I Nord-Østerdalen er det noen flere som lar safta gå til infiltrasjon enn på Hedemarken. Foring med pressaft er svært lite utbredt i begge områdene. (2 bruk registrert på Hedemarken).

5.3 Gjødselkontrollen

Antall bruk med utslipp fra gjødselkjellere vises i tabell 2 og tabell 3. Bruk med påvist eller antatt forurensning fra gjødselkjellere vises i tabell 5.

Tabell 5. Forurensning fra gjødselkjellere ved kontrollene i 1987.

	Antall	i % av antall bruk m/vassdragsmetoden
<u>Hedemarken</u>		
Bruk med påvist forurensning fra gj.kjeller	31	9
Bruk med antatt forurensning fra gj.kjeller	8	2
Bruk med ikke påvist forur. fra gj.kjeller	322	88
<u>Nord-Østerdalen</u>		
Bruk med påvist forurensning	10	12
Bruk med antatt forurensning	4	5
Bruk med ikke påvist forurensning	72	83

Dominerende utslippsårsak fra gjødselkjellere er portlekkasje. (75% av alle utslipp). I tabellen nedenfor er det satt opp oversikt over de forskjellige porttypene og antall med lekkasje for kontrollen i 1987.

Tabell 6. Porttyper og lekkasje.

Hedemarken

Porttype	Antall	% med lekkasje
Plank uten plast	6	67
Plank med plast	31	67
Prefabrikert elementport	5	20
Gjennstøpt åpning	4	25
Utilfredsstillende port	2	100

Nord-Østerdalen

Porttype	Antall	% med lekkasje
Plank uten plast	5	60
Plank med plast	13	53
Prefabrikert elementport	2	0
Gjennstøpt åpning	1	100
Utilfredsstillende port	6	100

For enkelte porttyper er det et svært lite tallmateriale og for disse er det vanskelig å trekke noen konklusjoner. Det kommer derimot klart fram at plankeporter er de mest benyttede både på Hedemarken og i Nord-Østerdalen. Over halvparten av alle benytter plank med plast, men denne porttypen viser lekkasje ved godt over halvparten av alle kontrollerte bruk.

Denne porttypen gir for så vidt tilfredsstillende tetthet, dersom tettingsarbeidet gjøres riktig. Den stiller imidlertid meget store krav til påpasselighet og vedlikehold fra brukerens side for å oppnå varig tetthet. Resultatene synes å vise at dette ikke er oppnåelig i praksis. Hvis denne porttypen ble byttet ut med prefabrikerte elementporter ville det ha en positiv betydning for forurensningssituasjonen rundt Mjøsa (og andre vassdrag). Tilskudd ville være en stimulans for å få skiftet ut disse portene.

I tidsrommet 20.10.87 - 10.11.87 ble det foretatt en kontroll av bruk med svineproduksjon i kommunene Stange og Løten. Under-søkelsen ble utført i samarbeid med herredsaagronomene og brukene ble plukket ut fra registeret over produksjonstillegg. De bruk som landbrukskontoret hadde registrert sommeren 1987 ble ikke kontrollert. I alt ble det utført kontroll av 25 gjødselkjellere, og hyppigste mangel var lekkasje i gjødselporten (se tabell 7).

Tabell 7. Resultater fra kontrollen høsten 1987.

Gjødselsutslipp	Løten		Stange	
	antall	prosent	antall	prosent
Påvist	13	81	5	55
Sannsynlig	0	0	0	0
Ikke påvist	3	19	4	45

Forurensning av vassdrag	Løten		Stange	
	antall	prosent	antall	prosent
Påvist	5	31	2	22
Sannsynlig	3	19	1	11
Ikke påvist	8	50	6	67

Av alle bruk med påvist gjødselutslipp utgjorde lekkasje fra porten 72 prosent.

Resultatene fra kontrollen viser at det er betydelige problemer med gjødselkjellere for bruk med svineproduksjon. En mere intensiv kontroll bør derfor iverksettes på slike bruk rundt Mjøsa.

5.4 Etterkontrollarbeidet

Som nevnt tidligere har ikke fylkesmannen i år utført noe systematisk etterkontrollarbeid. Landbrukskontorene har vært på befaring på 138 bruk hvor fylkesmannen tidligere har gitt pålegg, og for å unngå dobbeltarbeid har ikke miljøvern avdelingen besøkt disse brukene. Resultatet fra denne befaringen er vist i tabell 8.

Tabell 8. Resultat fra etterkontrollarbeidet

	Antall etterkontroller	Utført pålegget		Ikke utført pålegget	
		Antall	Prosent	Antall	Prosent
Hele fylket	138	53	38	85	62
<u>Hedemarken</u>					
Ringsaker	29	9		20	
Vang	-				
Løten	5	2		3	
Stange	2	1		1	
Sum	36	12	34	24	66
Tolga	25	7		17	
Alvdal	14	8		6	
Stor-Elvdal	11	6		5	
Os	8	4		4	
Tynset	17	9		8	
Sum	74	34	46	40	54
Åmot	8	1		7	
Nord-Odal	2	1		1	
Grue	3	1		2	
Sør-Odal	2	0		2	
Kongsvinger	4	0		4	
Elverum	4	1		3	
Eidskog	5	3		2	
Sum	28	7	25	21	75

I hele fylket er det ca 60% som ikke har utført de gitte pålegg innen fristens utløp. Dette er et nedslående resultat, særlig når man tenker på at flere av disse brukene har hatt pålegg i flere år. På bakgrunn av det dårlige resultatet ved etterkontrollen vil fylkesmannen i 1987 benytte seg av flere pålegg med forurensningsgebyr enn tidligere.

5.5 Påleggsbrev

Etter sommerens kontroll ble det sendt ut 72 påleggsbrev. 17 av disse ble sendt med varsel om forurensningsgebyr. Se tabell 9 for kommunevis fordeling av påleggsbrevene.

Tabell 9. Antall pålegg etter årets kontroll.

Hedemarken

	Ringsaker	Vang	Løten	Stange
Tot. antall pålegg	34	3	3	11
Pålegg m/gebyr	8	1	1	1

Nord-Østerdalen

	Tynset	Tolga
Tot. antall pålegg	5	15
Pålegg m/gebyr	1	4

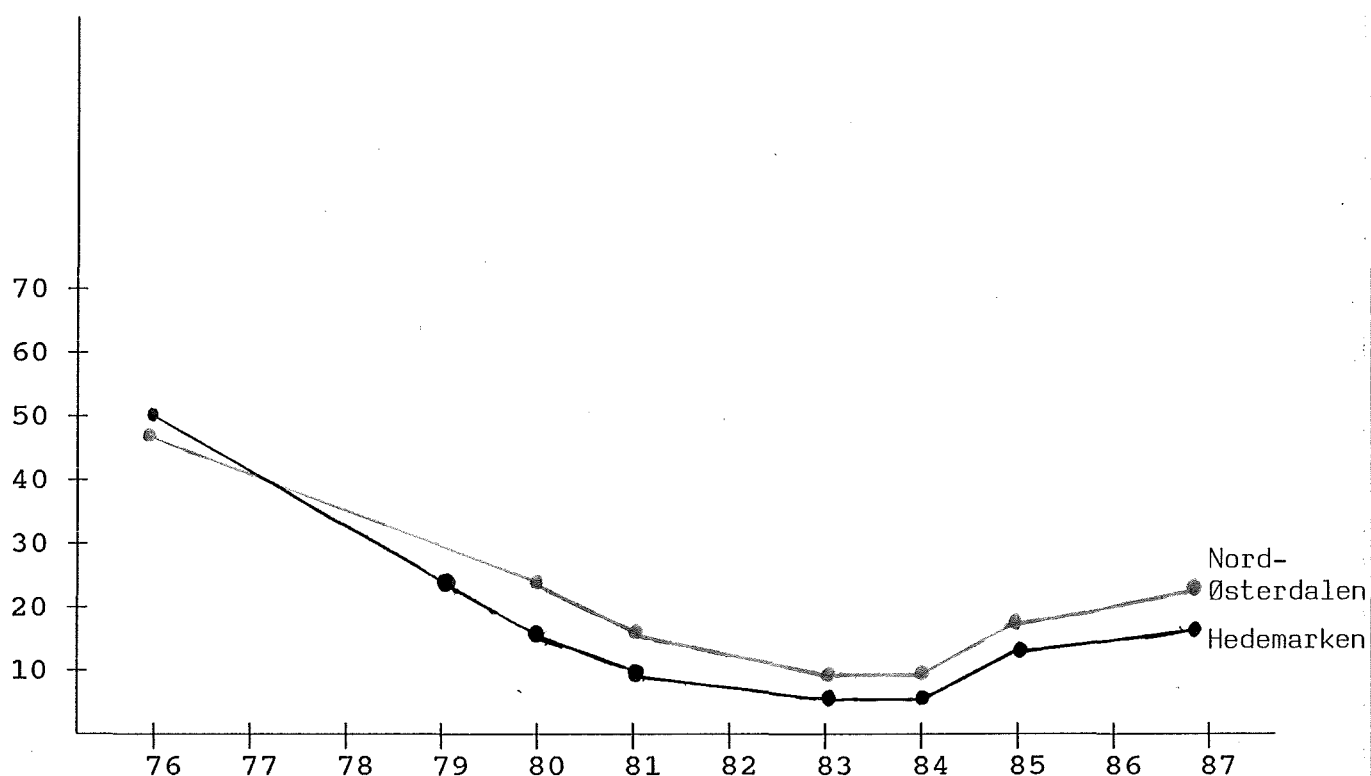

6. DISKUSJON

Det er nå utført utslippskontroll fra siloanlegg siden 1976. Fram til 1983 har det vært en reduksjon i antall utslipp, men etter 1983-1984 har det igjen vært en økning i antall utslipp, se fig. 1.

FIGUR 1. GÅRDSBRUK M/siloforurensning

i % av antall
anlegg i kon-
trollområdet

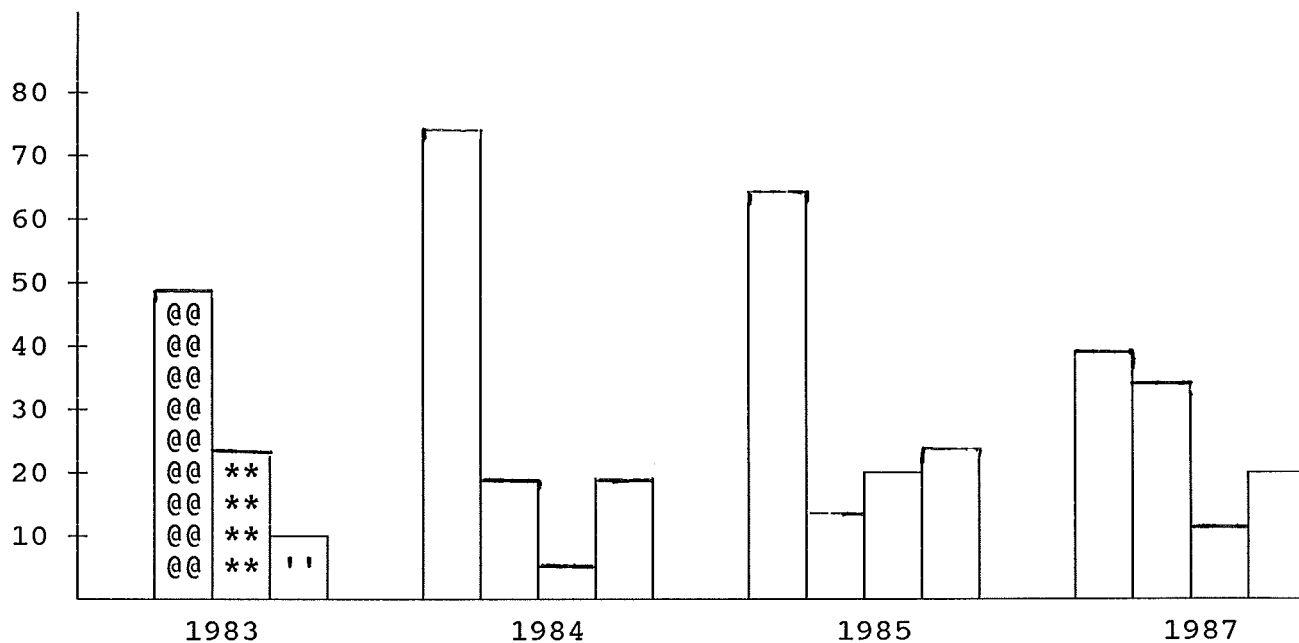
Kurvens forløp stemmer godt overens med tilstanden i Mjøsa. Under Mjøsaksjonen ble Mjøsa merkbart renere og da ble også antall utslipp redusert. Etter 1984 har igjen Mjøsa blitt mere forurenset og da har også antall siloutslipp øket. Fra 1983 til 1987 er det satt opp en oversikt over årsakene til siloutslipp for områdene Hedemarken og Nord-Østerdalen, (fig. 2 og 3). Årsakene til utslipp har endret seg fra lekkasje i silo (bunn, vegg, luke) til drift av anlegget for Hedemarken. Drift av anlegget har også blitt en hovedårsak for silolekkasjer i Nord-Østerdalen.

Inntrykket er altså at driftsfeil er blitt en mere vanlig årsak til utslipp fra anlegg de siste årene.

FIGUR 2

ÅRSAKER TIL SILOUTSLIPP FOR HEDEMARKEN, 1983 - 1987

i % av
anlegg
med feil

@@

= Lekkasje silo (bunn/vegg/luke)

**

= Drift anlegget

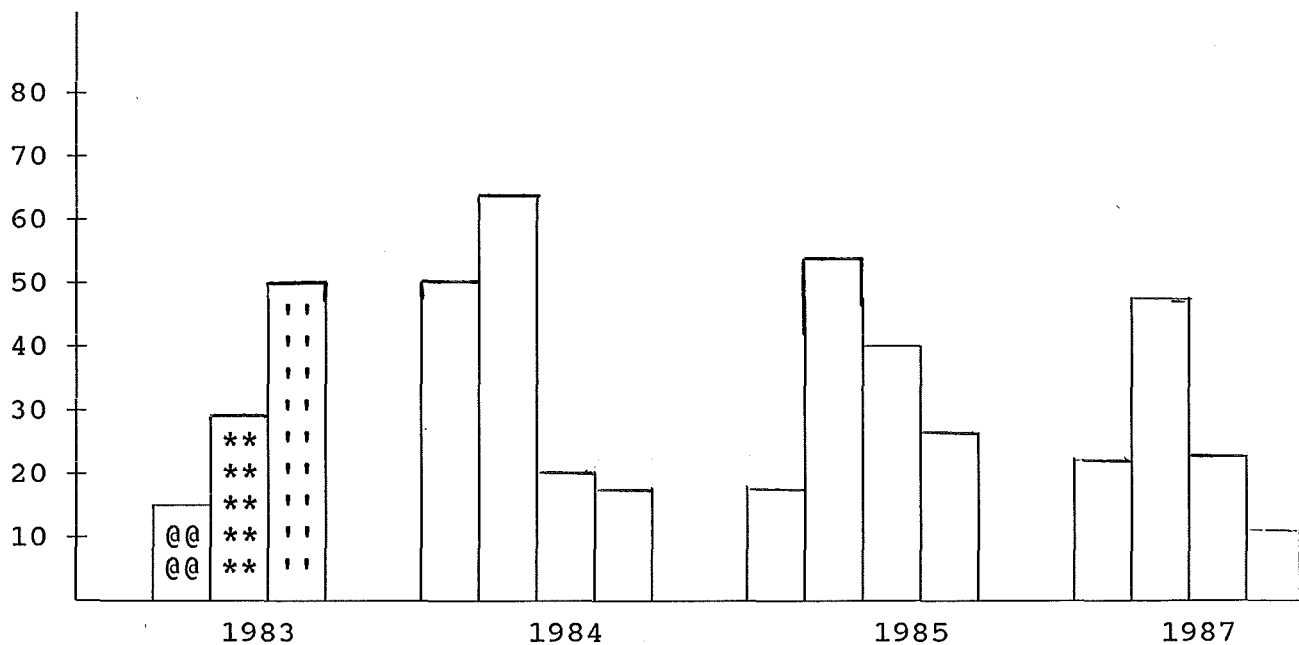
''

= Mangler oppsamlingsanlegg/direkte utslipp

= Lekkasje pumpekum/ulovlig overløp

FIGUR 3
ÅRSAKER TIL SILOUTSLIPP FOR NORD-ØSTERDALEN

i % av
anlegg
med feil

@@

 = Lekkasje silo (bunn/vegg/luke)
**

 = Drift anlegget
''

 = Mangler oppsamlingsanlegg/direkte utslipp

 = Lekkasje pumpekum/ulovlig overløp

7. DET VIDERE ARBEIDET

Hvert år skriver fylkesmannen ut mellom 50-150 befaringsrapporter og ut fra disse igjen et visst antall pålegg. Skal etterkontrollarbeidet være effektivt fra fylkesmannens side krever det mye tid til å kontrollere at tidligere pålegg er blitt utført. Landbrukskontrollen kunne vært mere effektiv dersom landbrukskontorene tok seg av oppfølgingsarbeidet og sendte melding om dette til fylkesmannen før fristen utløper. Landbrukskontorene er jo også de nærmeste til å kontrollere at arbeidet de selv har planlagt er utført etter forskriftene.

Fylkesmannens kontrollarbeid har for en stor del foregått i silo-sesongen og det er ikke alltid det mest gunstige tidspunktet for kontroll av gjødselkjellere. Det bør i framtiden benyttes mere tid på gjødselkontroller og da mere kontinuerlig over året (vinter og høstspredning). Det blir også utført kontroller utenfor Mjøsas nedbørsfelt, men da arbeidet med Mjøsa tar så mye tid får man ikke utført kontrollarbeidet så grundig som man ønsker i disse områdene. Hvis det blir opprettet en ny stilling ved avdelingen i 1988 bør områdene utenfor Mjøsa opprioriteres en del.

Kontrollen av bruk med svineproduksjon i høst viser at det er betydelig problem med gjødselkjellere på slike bruk. Fra neste år bør kontrollen av bruk med grisebesetning intensiveres.

Årets kontroll viser ikke noe bedring i antall utslipp i forhold til de 3-4 siste årene. Årsaken kan være den relativt beskjedne bruken av virkemidler (gebyr/anmeldelse). Bruk av sterkere virkemidler vil være et tiltak som kan gi bedre resultat av kontrollarbeidet, særlig når det gjelder driftsfeil, bevisste utslipp og vinterspredning av gjødsel.

8. LITTERATUR

- (1) Forurensningstilførsler til Mjøsa. Fosforavrenning fra jordbruket. GEFO 1985.
- (2) Punktutslipp fra landbruket i Norge. Statusrapport for fylkesmannens silo- og gjødselkontrollør. Miljøverndepartementet 1983.
- (3) Stumm and Morgan: "Aquatic Chemistry"

FYLKESMANNEN I HEDMARK

REGISTRERINGSSKJEMA FOR GJØDSEL

KOMMUNE: GNR: BNR:

EIER: POSTNR.: POSTSTED:

FORPAKTER: POSTNR.: POSTSTED:

STED: KARTNR.: UTMref:

VASSDRAGSNR.: VASSDRAG: DELVASSDRAG: DATO:

*****

HAR BRUKET VÆRT KONTROLLERT FØR? NÅR? GJØDSELKONTR.? SILOKONTR.?

ER DET MELDT FRA OM PLANLEGGINGSBEHOV? Innmark, da: _____
Kulturb., da: _____

ER GJ.LAGERET UTBEDRET? TILSKUDD MOTTATT? , FONDSMIDLER BENYTTET?

*****

GJØDSELLAGER:

	TYPE	VOLUM	BYGGEMETODE:	BYGGE-		SPREDE-		PORT-	LEKK- T.	
				ÅR	TØMMEMETODE:	METODE	TYPE	ASJE	GROP	SLUK
A										
B										
C										
D										
E										

- 120: Melkekyr
- 125: Ungdyr
- 150: Purker
- 152: Slaktegr.
- 130: Sauer/geiter
- 168: Verpehøns
- 162: Broilere
- 112: Hester

	DYRESLAG ANT.	DYRESLAG ANT.	DYRESLAG ANT.	DYRESLAG ANT.	KAPASITET (MND)			
A								
B								
C								
D								
E								

LAGERTYPE:	BYGGEMÅTE:	TØMMEMETODE:	SPREDEMETODE:	PORT:	LEKKASJE:
540: Blautgj.	550: Armert betong	560: Gj./landdpu.	570: Tankvogn	580: Plank u/pla.	190: Portlekkasje
541: Fast gj.	551: Uarmert betong	561: Gj.skrue	571: Gylleanlegg	581: Plank m/pla.	191: Lukelekkasje
542: Lann i spe lager	552: Naturstein	562: Vakumvogn	572: Tørrspreder	582: Prefab. elem.	192: Vegglekkasje
543: Talle, betong gulv.	553: Kum, siloforskaling	563: Skuffeless.	573: Bakmont.spr.	583: Prefab. plankp.	193: Ikke lokalise
544: Talle på grunn	554: Kum, betongelement	564: Bakmont. spr.	574: Trakt.tilh.	584: Prefab. beto.p.	194: Annet
545: Annen type	555: Kum, forskalingsbl.	565: Tappeluke	575: Annen metode	585: Gjenst. åpen	
546:	556: Kum, lecablokk	566: Annen byggeåte		586: Utilfred.po.	
	557: Gjødselemme u/gu.			587: Port mangler	
	558: Gjødselemme m/gu.			588: Annen port	
	559: Annen byggeåte				

GJØDSELUTSLIPP: 1. PAVIST 2. SANNSYNLIG 3. IKKE PAVIST

VASSDRAGSFØRUR.: 1. PAVIST 2. SANNSYNLIG 3. IKKE PAVIST

ANBEFALT REAKSJON: 1. INGEN 2. PÅLEGGSBREV, se baksiden: 3. TVANGSMULKT 4. ANMELDelse

MELKEROMSAVLØP: 1. DIREKTE UTSLIPP 2. INFILTRASJON 3. TIL GJ.KJELLER 4. TIL OFF.KL.

ER DRIFTSBYGHINGEN DRENERT? INSPEKSJONSKUM PÅ DRENERING? PELSDYR, ✓

PELSDYR

<u>MINK:</u>	ANTALL TISPER:	____	ÅRLIG PRODUKSJON:	____
<u>REV:</u>	ANTALL TISPER:	____	ÅRLIG PRODUKSJON:	____
<u>HUS:</u>	ANTALL INNEBYGDE:	____	ANTALL ÅPNE:	____
	ANT. M/TAKRENNER:	____	ANT. U/TAKRENNER:	____
AVSTAND TIL BEKK/VASSDRAG:	____	M	TIL DRENERT MARK:	____

HUSET LIGGER PÅ: LØSE MASSER, TETT JORD, FJELLGRUNN

GJØDSELDISPONERING:

MERKNAD/PÅLEGG

Kontrollskjema for siloanlegg

FYLKESMANNEN I HEDMARK MILJØVERNAVDELINGEN

Fylkeshuset, 2300 Hamar, Telefon (065) 26080

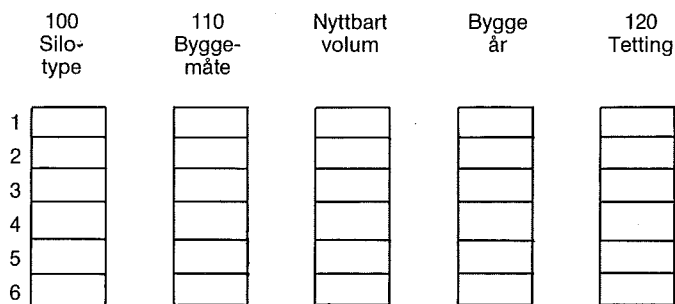
KOMMUNE	KOMMUNENR.	GNR.	BNR.
____	____	____	____
EIER	____		
GÅRDSNAVN/ADRESSE	POSTNR.	POSTSTED	
____	____	____	
FORPAKTER	POSTNR.	POSTSTED	
____	____	____	
KARTNR.	UTM.	VASSDRAGSNR.	HOVEDVASSDRAG
____	____	____	____
			DELVASSDRAG
			____

KONTROLDDATO	ETTERKONTR.	KONTROLLØR (FULLT NAVN)		
____	____	____		
Utslipp fra anlegget:	1. Påvist ☐	2. Sannsynlig ☐	3. Ikke påvist ☐	
Forurensing av vassdrag:	1. Påvist ☐	2. Sannsynlig ☐	3. Ikke påvist ☐	
Totalt silovolum:	____			
Disponeringsmåte for pressaft	____			
Dato start silonedlegging	____	Innlagt silokvantum, m ³	____	

Anleggsdel	Mangel	Anleggsdel	Mangel
☐ 100 Silo	☐ 601 Lekkasje, bunn eller vegg	☐ 83 Lannkum	☐ 603 Lekkasje
	☐ 602 Lukelekkasje		☐ 605 For liten kapasitet
	☐ 610 Mangelfull innvendig dren.	☐ 90 Drift	☐ 611 Oppsamlingsanlegg mangler
☐ 10 Rør silo-pumpekum	☐ 603 Lekkasje		☐ 612 Pumpe ikke montert
Type	☐ 603 Lekkasje		☐ 613 Automatikk mangler
☐ 20 Pumpekum	☐ 604 Ulovlig overløp		☐ 614 Motorvern bryter av
Type	☐ 605 For liten kapasitet		☐ 615 Støpsel ikke i
☐ 30 Pumpe	☐ 605 For liten kapasitet		☐ 616 Pumpe feilmontert
Type	☐ 606 Automatikkfeil		☐ 617 Innkoplingsnivå for høyt
☐ 50 Mellomlager	☐ 607 Pumpe defekt		☐ 618 Pumpekum rent over
	☐ 608 Ikke godkjent type		☐ 619 Tankvogn rent over
☐ 60 Tankvogn	☐ 609 Pumpeledning lekker		☐ 620 Gjødsekjeller/lannkum rent over
Type:	☐ 603 Lekkasje		☐ 621 Dårlig spredning
☐ 82 Gjødseilager	☐ 605 For liten kapasitet		☐ 622 Plansilo for nær bekk/grøft
	☐ 603 Lekkasje		☐ 623 Direkte utslipp
	☐ 605 For liten kapasitet		☐ 624 Annet, se merknad

Andre merknader:

100 SILO

- 101 Tårnsilo, betong
- 102 Tårnsilo, tre
- 103 Tårnsilo, betong m/oversilo av tre
- 104 Tårnsilo, stål
- 105 Tårnsilo, stål u/avrenning
- 106 Tårnsilo, plast
- 107 Plansilo, tre
- 108 Plansilo, betong
- 109 Plansilo, direkte på bakken

110 BYGGEMÅTE

- 111 Bunn støpt før silovegg
- 112 Bunn støpt etter silovegg
- 113 Bunn og 1. ring støpt i ett

120 TETTING

- 121 Plastduk
- 122 Silosmøring
- 123 Helsveist pose
- 124 Annet

VOLUMTABELL FOR RUND SILO

H	3	4	5	6	8	D
12	85	150	235	339	603	
11	78	138	215	311	552	
10	71	125	196	282	502	
9	63	113	176	254	452	
8	56	100	157	226	402	
7	49	88	137	198	351	
6	42	75	118	170	301	

010 RØR FRA SILO

- 011 Betong
- 012 Glassert tegl
- 013 Plast (ABS, PVC)
- 014 Trykkrør av polyetylen (PEC)
- 019 Annen type

020 PUMPEKUM

- 021 Plast
- 022 Betongringer u/syrevern
- 023 Betongringer m/syrevern
- 024 Plasstøpt betong u/syrevern
- 025 Plasstøpt betong m/syrevern
- 029 Annen type

030 PUMPE

- 031 Normatic .....
- 032 Serigstad PC14 .....
- 033 Serigstad PC150 .....
- 034 ABS Agri .....
- 035 ABS E-Uni .....
- 036 Jung U3KS .....
- 037 Flygt GT 3025 .....
- 038 Flygt GF 3055 .....
- 039 Jung U6K .....
- 040 PM670 .....
- 041 Delta BRDE .....
- 042 Seepec 2-6 L .....
- 043 Seepec 05-S .....
- 044 Trivselsystem .....
- 045 Annen type .....

ARG.

050 MELLOMLAGER

	Volum m ³
☐ 051 Betong u/syrevern	.....
☐ 052 Betong m/syrevern	.....
☐ 053 Betong m/plastduk	.....
☐ 054 Plasttank	.....
☐ 055 PVC-belagt tekstil	.....
☐ 056 Lagring i førsilo	.....
☐ 059 Annet	.....

060 TANKVOGN

	Volum m ³
☐ 061 Doff	.....
☐ 062 Guffen	.....
☐ 063 Vakumvogn	.....
☐ 064 Lannkasse - Stål	.....
☐ 065 Lannkasse - Tre	.....
☐ 066 Lannkasse - Plast	.....
☐ 069 Annet	.....

- 080 Inspeksjonsmulighet
- 082 Pressaft til gjødsellager
- 083 Pressaft til lannkum
- 084 Selvfall
- 085 Flyttbar spreder
- 086 Infiltrasjon
- 087 Fôring
- 088 Direkteutslipp til sjø

Merknad: